

Brassói Ádám

„Megkopott partnerség”: Oroszország a német közvélemény szemében

Németország és Oroszország kapcsolata mindig meghatározó volt Európa biztonsága, politikai stabilitása és gazdasági jóléte szempontjából. A szerző a Bertelsmann Stiftung és az Instytut Spraw Pulicznych 2016. március 4–12. között végzett véleményfelmérésének legfontosabb következtetéseit foglalja össze és helyezi kontextusba arra vonatkozóan, hogy Németország lakossága hogyan vélekedik Oroszországról, a német–orosz kapcsolatokról és az európai védelempolitika orosz vonatkozású ügyeinek állásáról.

Kulcsszavak: Németország, Oroszország, közvélemény, biztonság, NATO

Brassói Ádám: “Frayed partnership”: Russia in the view of the German society

The relations between Russia and Germany have always played a determining role in the security, political stability and economic welfare of Europe. The author gives a summary of the most important conclusions of the public opinion poll conducted by Bertelsmann Stiftung and Instytut Spraw Pulicznych between March 4–12, 2016 about how Germans perceive Russia, the conduct of Russo–German relations and Russia-related issues within European defense policy affairs.

Keywords: Germany, Russia, public opinion, security, NATO

Előszó

A német–orosz „különleges kapcsolat” nemcsak politikai szinten, de a lakosság körében is hanyatlásnak indult a 2014-es évet követően. Az ukrajnai orosz beavatkozás mellett a negatív változások kiváltó oka volt többek között Borisz Nyemcov 2015 februárjában történt meggyilkolása is. Mindez arra enged következtetni, hogy a német társadalom bizalmatlanul közelít az orosz politikai életben nyomon követhető változásokhoz, az ellenzéki politikai erők elnyomásához.

Németország közvéleményében legutóbb Oroszországnak szíriai konfliktusban játszott szerepével kapcsolatban jelentkeztek ambivalens reakciók. Jóllehet az ukrajnai helyzet továbbra is foglalkoztatja a német lakosságot, azonban a Donbasszban zajló harcokról megjelenő híreket a médiában háttérbe szorították a lassú ukrán reformfolyamatokról és a kormányban történt változásokról szóló tudósítások. Alapvetően ennek tudható be, hogy a német közvéleményt kevésbé foglalkoztatja Oroszország ukrajnai szerepvállalása, mint az ukrán belpolitikai folyamatok és az ország előtt álló kihívások. Ezenkívül az Oroszország által folytatott „hibrid háború” volt az, ami a leginkább felkeltette a figyelmet. Az

orosz média által elferdített híreken és propagandisztikus tudósításokon túl – amelyek befolyásolják a németek Oroszországról alkotott képét – Lisa, egy Németországban élő, orosz gyökerekkel rendelkező lány esete hatott a leginkább a bilaterális kapcsolatokra és hozta előtérbe a németországi orosz népesség helyzetét. Az állítólag egy észak-afrikai bevándorló által megerőszkolt lány története először az orosz sajtóban jelent meg, majd nagy publicitást kapott Németországban is. Miután a lány bevallotta, hogy kitalálta a történetet, már nem lehetett elkerülni a következményeket: a Németországban élő oroszok a megromlott közbiztonságra hivatkozva az utcára vonultak, valamint Berlin is kifejezte nemtetszését, az orosz médiát hibáztatva a rémhírkeltésért. Az Északi Áramlat II. gázvezeték tervezett megépítése sok más európai államhoz hasonlóan Németországban is nagy vitákhoz vezetett, csakúgy, mint a Lengyelországba, illetve a balti államok területére tervezett állandó NATO-bázisok telepítésének terve.

E tanulmány fő célja annak bemutatása, hogy a fent említett témák milyen mértékben befolyásolták a német lakosság Oroszországról alkotott képét. Mely orosz álláspontokhoz viszonyulnak kritikusan a németek, és melyek azok, amelyekkel kapcsolatban közömbösök maradtak? Látnak-e különbséget Oroszország és az orosz emberek között? A sokak szerint tipikusnak mondható baráti viszonyulás az oroszokhoz továbbra is jellemzőnek mondható-e a németekre?

Ezek a kérdések vezették a német Bertelsmann Alapítványt és a lengyel IPA intézetet (Institute of Public Affairs) az alábbi közvélemény-kutatás elkészítése során, amelyet a TNS EMNID Kft. bonyolított le. A reprezentatívnak számító kutatás a 14. életévüket betöltött német állampolgárságú emberek személyes megkérdezésével 2016. március 4–12. között készült el.¹ A tanulmány emellett egyéb, 2012-ből és 2015-ből származó közvélemény-kutatások adatait is felhasználta.²

Putyin Oroszországa nem megbízható partner

A németek többsége (64%) nem tartja országá számára megbízható partnernek a Vlagyimir Putyin által vezetett Oroszországot. A Krím megszállása, az orosz csapatok beavatkozása a kelet-ukrajnai harcokba, valamint a politikai ellenzék elnyomása jelenti a fő indokokat, amelyek hatással voltak a németek szkepticizmusára az orosz elnökkel kapcsolatban.³ Oroszország katonai beavatkozása Szíriában minden bizonnyal szintén hozzájárult az oroszokról alkotott negatív kép kialakulásához.⁴ Mindennek dacára a megkérdezettek közül még mindig viszonylag nagy arányban (28%) nyilatkoztak pozitívan Putyin politikájáról. Külön érdekes, hogy az egykori NDK területén aránylag többen tekintenek inkább megbízható partnerként Oroszországra, mint a nyugati tartományokban (37% vs. 25%).

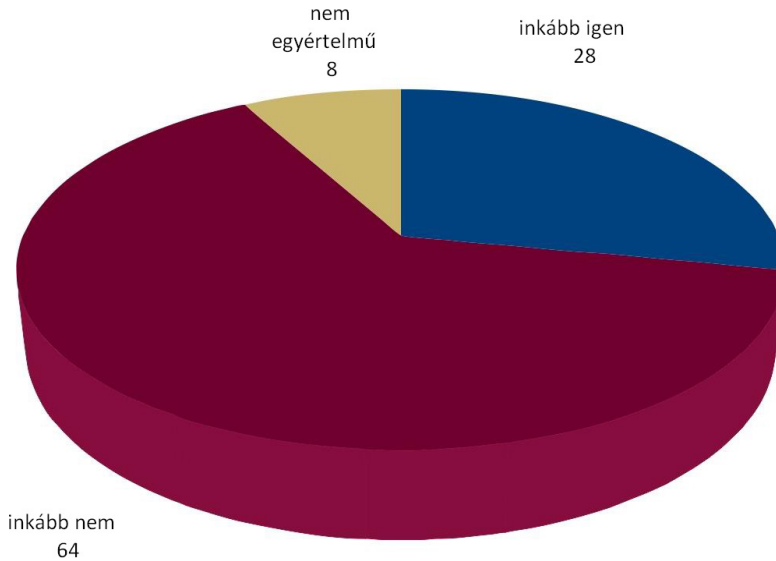
1 *Frayed Partnership – German public opinion on Russia* [online], Bertelsmann Stiftung – Instytut Spraw Publicznych, April 2016. Forrás: bertelsmann-stiftung.de [2016. 04. 10.]

2 J. KUCHARCZYK, A. ŁADA, C. OCHMANN, Ł. WENERSKI: *Politics and Everyday Life. A German view of Poland and Russia*. Bertelsmann Stiftung – Institute of Public Affairs 2013; és Jacek KUCHARCZYK, Agnieszka ŁADA, Gabriele SCHÖLER, Łukas WENERSKI: *Close together or far apart? Poles, Germans, and Russians on the Russia-Ukraine Crisis* [online], Institute of Public Affairs – Bertelsmann Stiftung, 2015. Forrás: bertelsmann-stiftung.de [2016. 04. 10.]

3 2012-ben a németek 41%-a állította, hogy nem bízik nagy mértékben Putyinban, 7%-uk nagyon, míg a németek 46%-a egyáltalán nem bízott benne. ARD-Deutschland-TREND 02. 2012

4 A felmérés az orosz haderő Szíriából történő visszahívása előtt készült.

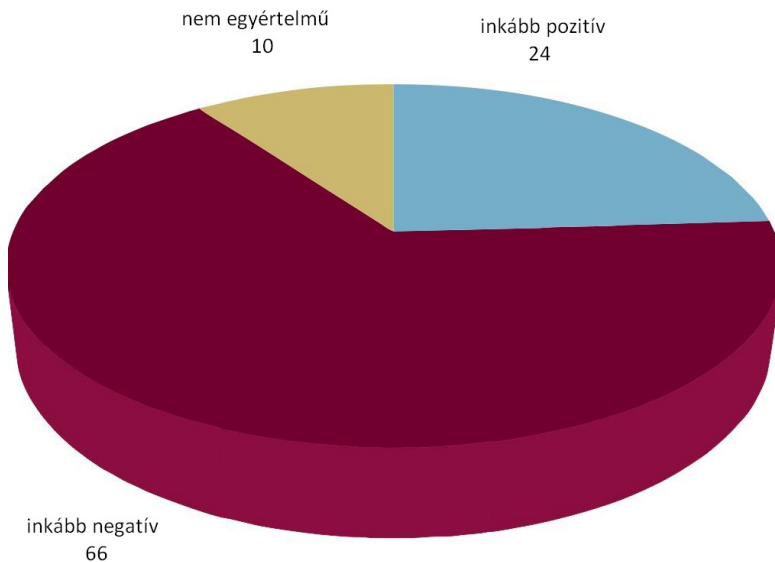
1. ábra: Megbízható partner-e a Vlagyimir Putyin által vezetett Oroszország Németország számára? (%-ban)

Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2016

A szíriai polgárháborúba történő orosz katonai beavatkozást a németek többsége elítéli (66%), míg a válaszadók közül csupán minden negyedik volt pozitív véleménnyel Moszkva ez irányú szerepvállalásáról (24%). Ebben a kérdésben nincsen lényegi eltérés a keleti és a nyugati országrészben élők válasza között

2. ábra: Hogyan látja Oroszország szíriai katonai beavatkozását? (%-ban)

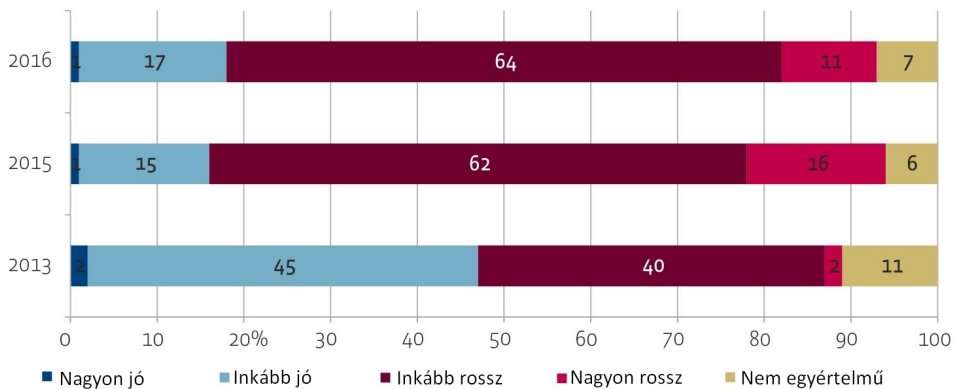
Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2016

Az orosz–német kapcsolatok megromlása

A Vlagyimir Putyinról és a szíriai beavatkozásról alkotott negatív vélemények szorosan összefüggnek a két ország közötti kapcsolatokra vonatkozó negatív értékelésekkel. A megkérdezettek háromnegyede a két ország viszonyát inkább rossznak, illetve nagyon rossznak (75%) értékeli, mindössze 18% állítja, hogy inkább jók vagy nagyon jók a kapcsolatok. (Ugyanakkor a válaszadók 7%-a nem tudta megítélni a kérdést).

A 2013-as évhez viszonyítva – amikor a pozitív válaszok száma meghaladta a negatívokét – nagymértékben megváltozott a németek Oroszországról alkotott véleménye. Feltehetően a putyini vezetés nemzetközi porondon tanúsított magatartása okolható a negatív irányú változásáért és a német–orosz kapcsolatok jelentős megromlásáért. A fordulat már a 2015-ben készített közvélemény-kutatásból is egyértelműen érzékelhető, amikor is a válaszadók mindössze 16%-a értékelte pozitívan a két ország kapcsolatát. A 2013-ban, 2015-ben és 2016-ban készített közvélemény-kutatásokban sem mutatható ki szignifikáns különbség a keleti és nyugati országrészben élő németek véleménye között.

3. ábra: Hogyan jellemezné a jelenlegi német–orosz kapcsolatokat?

Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2013 és 2016

Európai országok az érdeklődés középpontjában

Az orosz politikai döntésekkel szembeni negatív német hozzáállás táplálja azt a véleményt, miszerint Oroszország nem tekinthető olyan államnak, amellyel Németországnak szorosabban együtt kellene működnie. Három válaszadó közül csak egy támogatná a közeli kapcsolatok kiépítését (33%). A 2013-as évvel összehasonlítva a szoros kapcsolatokat támogatók aránya a statisztikai hibahatáron belül csökkent (2%), ám azok aránya, akik úgy látják, hogy nem szükséges közeli kapcsolatokat kiépíteni, jelentősen emelkedett (25%-ról 31%-ra).

Ugyanakkor a németek a transzatlanti kapcsolatokat tekintve is elutasítóbbak lettek, hiszen 69%-ról 60%-ra csökkent az ezeket a kapcsolatokat pártolók aránya. Ez a tendencia jelzi, hogy a Moszkvával szembeni elutasító hozzáállás ellenére a német lakosság körében

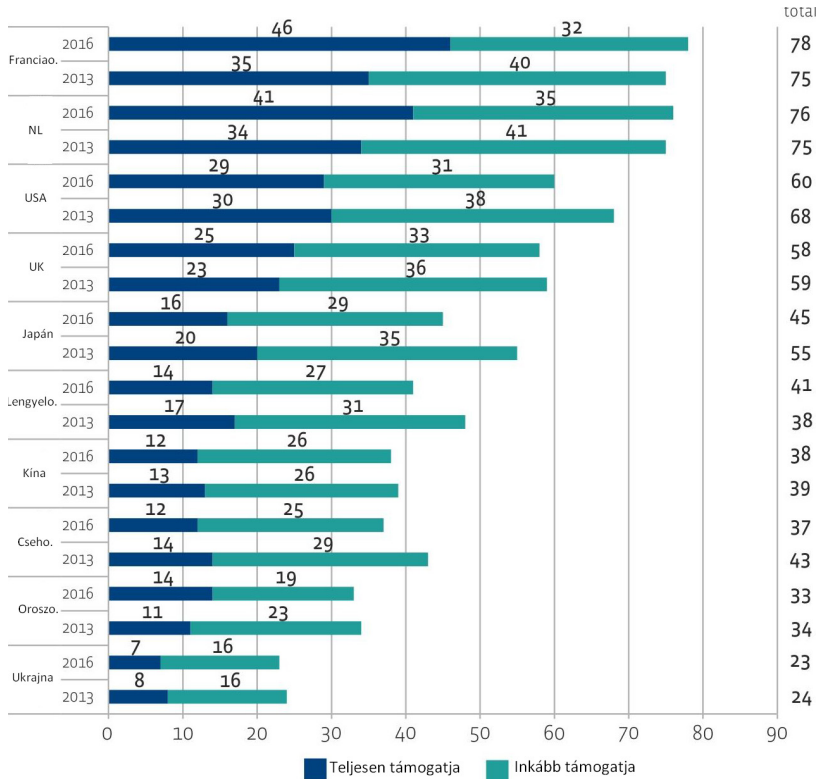
nem erősödött meg az Egyesült Államokkal történő szorosabb kooperáció igénye. Mindazonáltal az Egyesült Államok továbbra is a harmadik legfontosabb ország, amellyel a németek szoros kapcsolatot ápolnának. A negatív irányú változás okait vizsgálva például az NSA-lehallgatási botrányt,⁵ illetve a transzatlanti kereskedelmi és beruházási partnerséget (TTIP) övező vitát határozhatjuk meg olyan tényezőkként, amelyek növelték a német társadalomban az Egyesült Államokkal szembeni negatív érzéseket. Az Obama-adminisztráció távolságtartó hozzáállása az Európát érintő menekülthullám kezeléséhez, valamint az orosz–ukrán konfliktus megoldásában mutatott korlátozott segítőkészsége szintén csökkentették az igényt a szoros kapcsolat kiépítésére.

A válaszadók a hagyományos német szomszédságpolitikának megfelelően továbbra is Franciaországgal (78%) és Hollandiával (76%) ápolnának szorosabb partnerségi viszonyt. A résztvevők körülbelül háromnegyede továbbra is támogatja a két országgal folytatott szoros kapcsolatok fenntartását. Még ennél is figyelemreméltóbb, hogy az elmúlt három évben több mint 10%-kal emelkedett azok aránya, akik maradéktalanul támogatják, hogy Németország és a fenti két ország kapcsolatai a jelenleginél is jobban elmélyüljenek. Annak ellenére, hogy Berlin és Párizs között több politikai kérdésben van nézetkülönbség (például a menekültkérdést, a Nemzeti Front Európa-ellenes kijelentéseit vagy a bizonytalan francia gazdasági helyzet rendezését illetően), a németek Franciaországra továbbra is biztos, az EU további integrációjában elkötelezett partnerként tekintenek.

A válaszadók az ország számára fontos partnert látnak Nagy-Britanniában is, habár Franciaországnál, Hollandiánál és az Egyesült Államoknál kisebb mértékben (58%) tekintik jelentősnek a bilaterális együttműködést. A kapcsolatok fontosságába vetett bizalom mértéke nem változott 2013 óta annak ellenére sem, hogy Nagy-Britanniának az EU-ból történő távozása egyre inkább realitásnak látszott.

5 2013-ban nyilvánosságra került, hogy a legbefolyásosabb politikusok és tisztviselők – többek között Angela Merkel – mobiltelefonját az amerikai titkosszolgálatok lehallgatták.

4. ábra: Milyen mértékben támogatja Németország kapcsolatait a következő országokkal? (%-os érték)

Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2013 és 2016

Németország közép-európai szomszédjai, Lengyelország és Csehország a lista második felében helyezkednek el. Mindazonáltal az elmúlt három év során csökkent a támogatottsága a Varsóval és Prágával ápolandó közeli partneri viszonyoknak. Ennek oka mindenképp az, hogy sem Csehország, sem Lengyelország – sem pedig több más közép-európai ország – nem hajlandó befogadni a Közel-Keletről és Észak-Afrikából érkező menekülteket: ezt a hozzáállást a németek a szolidaritás hiányaként értelmezik. A szorosabb kapcsolatokról való elfordulás kiváltó oka lehet még a lengyel kormány ambivalens hozzáállása a demokrácia és jogállamiság elveihez, valamint a lengyel és a cseh vezetés általánosan euroszkeptikus beállítódása is.

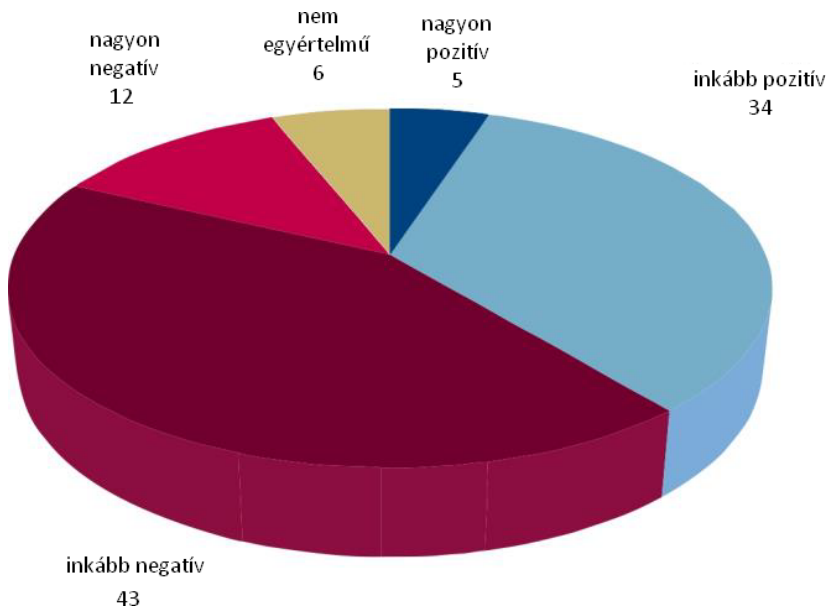
Az Ukrajnához fűződő kapcsolatok megítélésében nem történt változás. Kisebb azoknak a válaszadóknak az aránya, akik támogatják a közeli kapcsolatokat, mint azoké, akik ellenzik. Ezzel szemben bizakodásra adhat okot a tény, hogy ez hasonló a három évvel ezelőtti adatokhoz, különösen, ha figyelembe vesszük az erős és Németországban is jelen lévő ukránellenes orosz propaganda befolyását. Emellett a német média a jelenlegi ukrán helyzet bemutatásakor nem kendőzi el a súlyos korrupciót, a csak lépésben haladó reformfolyamatokat, valamint a Donbasszban folyó harcokat sem. Mindezekből következik, hogy a németek Ukrajnára leginkább mint egy politikai problémákkal sújtott országra, és nem egy potenciálisan szoros szövetségesre tekintenek.

A legtöbb esetben a megkérdezettek nyugat- vagy kelet-németországi lakóhelyéből lehet következtetni arra, hogy a válaszadó a különböző országokkal történő szorosabb kapcsolattartást mennyire értékeli fontosnak hazája számára. A 2013-as adatokhoz hasonlóan, a nyugati részen élőkhez viszonyítva az ország keleti tartományaiban lakók szívesebben ápolnának szorosabb kapcsolatot Lengyelországgal, Oroszországgal, Csehországgal és Ukrajnával. Ugyanakkor az egykori NSZK lakói gyakrabban jelölték meg Franciaországot és Hollandiát az ország számára elsődlegesen fontos külpolitikai partnerekként. A Nagy-Britanniához és az Egyesült Államokhoz fűződő kapcsolat értékelésére adott válasz a fentiekkel ellentétben nem függ össze a válaszadók lakhelyével.

Az orosz energiafüggőségtől való félelem

A Moszkvához fűződő kapcsolatok negatív megítélésének gazdasági oka is van. A német társadalom többsége (55%) problémának tekinti, hogy az ország energiaellátottsága nagymértékben függ Oroszországtól. A válaszadók jelentős része (39%) azonban ellentétes nézőpontot képvisel: szerintük a gazdasági összefonódás a két ország közötti kapcsolatok pozitív fejlődésének a jele. Ugyanakkor az arányaiban kevés tartózkodó válasz (6%) azt bizonyítja, hogy a németeknek határozott véleményük van az ország energiapolitikájáról, legalábbis ameddig Oroszország is érintett a témában. Emellett kimutatható, hogy a nyugati tartományokban élők kritikusabban viszonyulnak a német–orosz energiakapcsolatokhoz (57%), mint a keleti országrész lakói (45%).

5. ábra: Hogyan értékeli Németország szoros kapcsolódását az orosz energiaforrásokhoz? (%-ban)

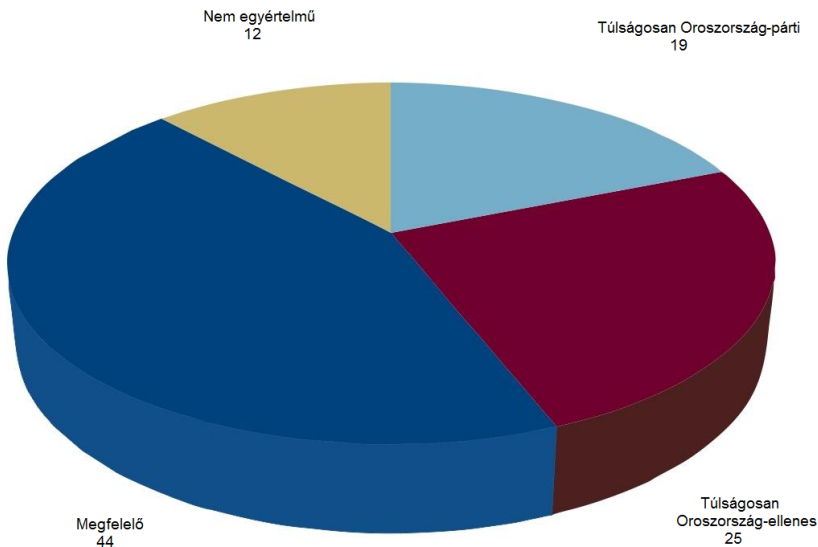

Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2016

Eltérő vélemények a német kormány Oroszország-politikájáról

A közvélemény-kutatásban részt vevők csaknem fele elégedett a német kormány Oroszország-politikájával, beleértve az orosz–ukrán konfliktusra és a Krím annektálására adott német válaszokat is. A megkérdezettek 44%-a mondta, hogy a német vezetés helyesen politizált ezekben az ügyekben. Négyből egy válaszadó gondolta, hogy Németország túlságosan is oroszellenes (25%), míg 19% túlzottan oroszbarátnak értékelte hazája politikáját. Összességében itt is megállapítható, hogy az Oroszországhoz fűződő viszonyt tekintve a német társadalomban jelentős különbségek vannak.

6. ábra: Milyennek ítéli a német kormány viszonyulását az orosz–ukrán konfliktushoz és a Krím félsziget annektálásához? (%-ban)

Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2016

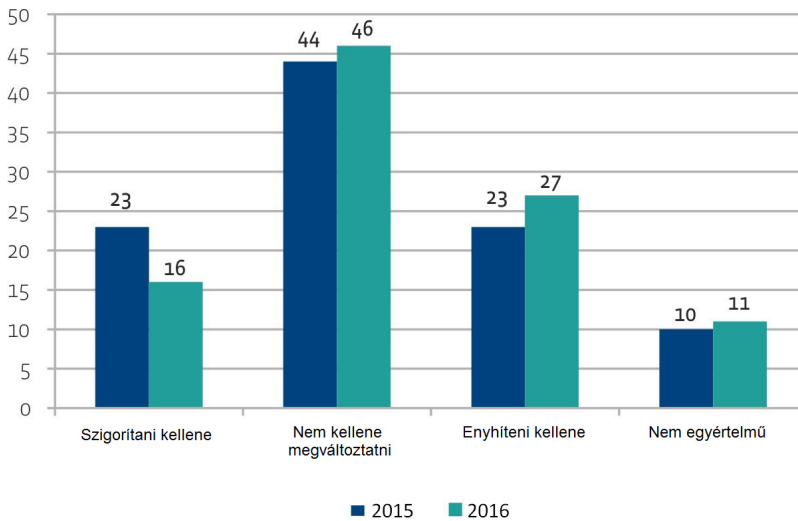
A kelet- és nyugat-németországi résztvevők válaszai között jelentős statisztikai eltérés mutatkozik a kérdés megítélésében: keleten túlságosan oroszellenesnek ítélik meg a kormány politikáját (38%), míg nyugaton ez az arány csak 22%. A nyugatiak továbbá gyakrabban gondolják úgy, hogy a kormányzat vagy túlságosan barátságos, vagy éppen megfelelő politikát folytat Moszkvával.

A szankciók támogatása

A német vezetés határozottan támogatja az Oroszország elleni szankciók alkalmazását, amelyeket az Európai Unió az orosz–ukrán konfliktusra adott válaszként hozott meg. Németország egyúttal a szankciók – legalább a minszki egyezmény érvénybe léptetéséig való – meghosszabbítása mellett áll ki. Ezzel kapcsolatban, a megkérdezett németek majdnem fele (46%) hasonlóképpen gondolkodik: véleményük szerint a szankcióknak az agresz-

szív orosz külpolitika miatt továbbra is érvényben kell maradniuk. A válaszadók negyede mondta, hogy a szankciókon enyhíteni kellene, míg 16%-uk támogatná további korlátozó intézkedések bevezetését is. A szankciókat támogatók és a további Oroszország-ellenes intézkedések bevezetését helyeslők számát egybevetve megállapítható, hogy a német társadalom többsége a Moszkva irányába folytatott politika fontos eszközének látja az intézkedéseket. Az egykori NDK területén élők általában inkább támogatják a szankciók esetleges enyhítését, míg a nyugatiak szívesebben szigorítanak vagy tartanak fenn azokat a jelenlegi szinten.

7. ábra: Kellene-e változtatni az EU és az Egyesült Államok által elfogadott, Oroszországgal szembeni szankciós intézkedéseken?

Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2015 és 2016

E tekintetben a németek véleménye nem sokat változott az előző évvel összehasonlítva. Idén, csakúgy, mint a tavalyi évben a szankciók fenntartását támogatók voltak a legtöbben (2015-ben 44%, 2016-ban 46%). Azok aránya viszont, akik szigorítanak a szankciókon, 23%-ról 16%-ra csökkent 2016-ra. Ennek megfelelően a szankciók enyhítését támogatók aránya 23-ról 27 százalékra emelkedett. Figyelembe véve azonban a szankciók csökkentésére irányuló általános európai trendeket és a külföldi politikusok, valamint a német politikai és gazdasági élet egyes képviselőinek nyilatkozatait, az enyhítést támogatók arányának 2016-ban tapasztalt 4%-os növekedése nem számít kiugróan magas különbségnek. Sokan azért fejezik ki nemtetszésüket a korlátozó intézkedésekkel szemben, mert nézetük szerint mindez árt az EU gazdaságának, mindemellet további fenntartásuk értelme – az ukrán kormány lassú korrupcióellenes küzdelme és elhibázott reformlépései miatt – sokak számára megkérdőjeleződött. Mindezek a német közvéleményben hozzájárulhatnak Ukrajna negatív megítélésének erősödéséhez és a konfliktus során az orosz felet terhelő felelősség csökkenéséhez. Azonban feltételezhető, hogy a szankciók enyhítését támogatók számának relatív emelkedése összefügg azon tudósítások ritkulásával is a német médiá-

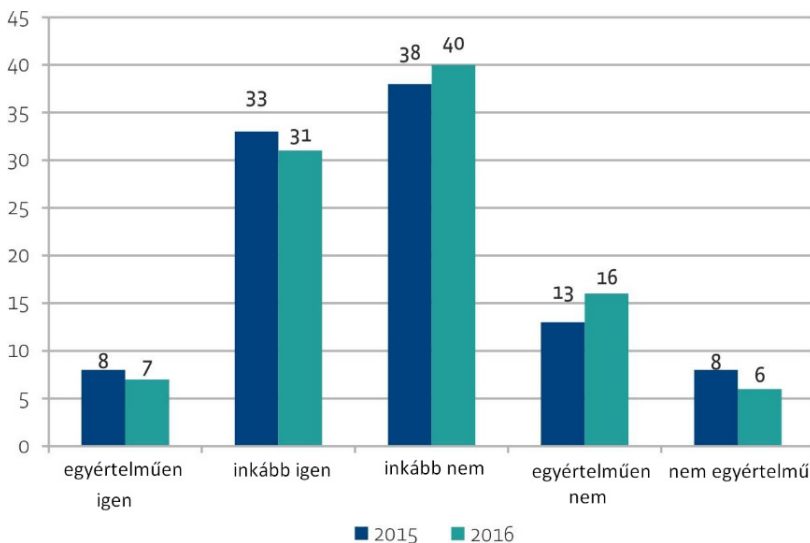
ban, melyek a Kelet-Ukrajnában zajló eseményekről adnak hírt. Emiatt ugyanis a háború jórészt eltűnt a közvélemény látóteréből. Továbbá a legújabb szíriai és iraki fejlemények, valamint a minszki egyezmény aláírása is háttérbe szorította az ukrajnai eseményeket a nyugati híradásokban. Ebben a helyzetben igencsak figyelemre méltó a szankciók általános támogatottsága, ám a kutatás eredményeiből az is látható, hogy a németek körében viták övezik az intézkedéseket.

Fenyegetést jelent-e Oroszország?

Az elmúlt egy év során a németek véleménye nem sokat változott arról, hogy országuk mennyire van kitéve egy esetlegesen Oroszország felől érkező támadásnak. A megkérdezettek több mint fele (56%) nem tart Oroszországtól, 38%-uk szemében viszont katonai fenyegetést jelent.

A válaszadók többsége szerint Oroszország több okból sem jelent katonai fenyegetést. Németország egyrészt nem közvetlen szomszédja Oroszországnak, ezért egy onnan érkező katonai támadás lehetősége sokkalta kisebb, mint például a balti államok vagy Lengyelország esetében, ahol a közvélemény jobban tart egy ilyen eshetőségtől. Másrészt sok német emlékezetében él még az egykori NDK területén állomásozó szovjet hadsereg szegényes állapotának képe abból az időből, amikor elhagyták Németországot. Fontos megjegyezni azt is, hogy a Vlagyimir Putyin vezetése alatt elkezdett orosz katonai fejlesztések jelentősége csak fokozatosan kezd beszivárogni a német köztudatba. Végül meg kell említeni, hogy a németek nem látnak semmi okot arra, hogy Moszkva bármiféle támadást indítson ellenük. A németekkel ellentétben a lengyelek és a baltiak viszont nem feltétlenül gondolják úgy, hogy Oroszország döntései észszerűek lennének.

8. ábra: Katonai szempontból fenyegetést jelent-e Oroszország Németország számára? (%-ban)

Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2015 és 2016

A két csoport között helyezkedik el a válaszadók többsége, akiknek nincs határozott véleményük a kérdésben (az „inkább igen” vagy az „inkább nem” választ jelölték meg).

A nyugati országrészben élők közül többen tartanak egy lehetséges orosz támadástól (39%), mint a keleti részen élők (32%). 2015-ben hasonló trend rajzolódott ki, amikor a nyugati válaszadók 44%-a gondolta, hogy Oroszország katonai fenyegetést jelent Németország számára, míg a keleti országrészben élők között ez az arány 31% volt.

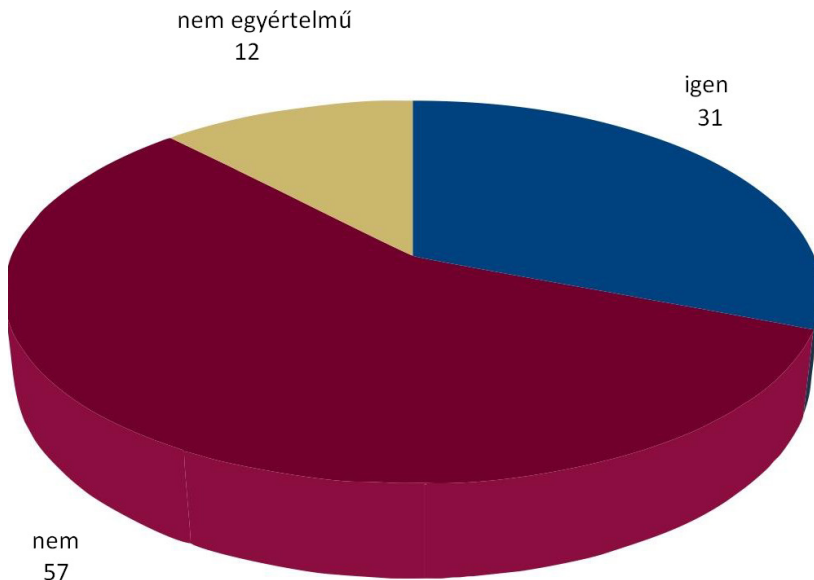
Elzárkózás a szövetségesek védelmétől

A NATO- és EU-tagságból fakadóan Németország – csakúgy, mint a többi tagállam – elkötelezte magát, hogy megvédi szövetségeseit egy külső állam felől érkező agresszió esetén. Mindezek ellenére a németek több mint fele (57%) nem támogatja, hogy hazája katonákat küldjön NATO-tagállamok megsegítésére (például Lengyelország vagy a Baltikum védelmére), ha ezeket az országokat orosz agresszió érné. Mindössze háromból egy német (31%) gondolja úgy, hogy ha a fenti országok közül bármelyiket megtámadnák, Németországnak NATO- és EU-tagállamként be kellene tartania kötelezettségvállalását, és támogatást kellene nyújtania megtámadott szövetségeseinek. Ebben a kérdésben nincs lényegi eltérés a keleti és nyugati országrészekben lakók között.

A Lengyelország és a Baltikum védelmétől való többségi német elzárkózásnak számos oka lehet. Azonban nagy valószínűséggel nem a németek bármiféle etnikai alapú ellenérzése játszik szerepet abban, hogy a megkérdezettek többsége nem küldene katonákat az érintett országok megsegítésére. Sőt, a válaszadók jóval nagyobb számban támogatják állandó NATO-bázisok létesítését, ami megnövelhetné a kelet-európai szövetségesek biztonságát. Leginkább az Oroszország kapcsán már bemutatott biztonságpercepció van hatással arra, hogy a németek mennyiben támogatnák katonák küldését egy, a szövetségüket ért támadás elhárítására. Akik úgy gondolták, hogy Moszkva katonai fenyegetést jelent, inkább támogatnák a Bundeswehr bevetését egy feltételezett orosz támadás esetén.

Mindezekon túl a katonák küldésétől való elzárkózás legkézenfekvőbb magyarázata a német pacifizmusban gyökeredzik, amely nem támogat semmiféle katonai beavatkozást az országhatárokon kívül. A múlt tapasztalataiból tanulva egyértelműen kétségeket ébreszt a német társadalomban, hogy katonákat küldjenek a Németország által egykor elfoglalt területekre. A katonai segítségtől való elzárkózás másik oka lehet, hogy sokak szemében már egy lehetséges konfliktus és az arra adott német katonai válaszreakció gondolata is Moszkva provokációjának minősül, és így félelmet kelt a németek körében.

9. ábra: Meg kell-e védeniük a német katonáknak a NATO-tagállam Lengyelországot és a balti országokat, ha orosz támadás érné őket?

Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2016

Az elmúlt pár hónap során nem változott a németek véleménye arról, hogy mennyire tartják fontosnak katonáik alkalmazását keleti szövetségesek megsegítésére, ha arra (praktikusan az oroszok ellen) szükség lenne. Egy évvel ezelőtt, 2015 tavaszán⁶ közel ennyi válaszadó (58%) volt a haderő ilyen célú bevetése ellen, akkor mindösszesen a megkérdezettek 38%-a támogatta egy hasonló beavatkozást. Ezek az értékek nem különböznek például az olasz lakosság általános beállítottságától (hiszen az olasz megkérdezettek 51%-a ellenezné Olaszország beavatkozását egy hasonló helyzetben, míg 40%-a támogatná azt).⁷ A Franciaországban felvett adatok is hasonló értékeket mutatnak: 53% a bevetést ellenzők és 47% az azt támogatók aránya.⁸ Fontos azonban megjegyezni, hogy a nyolc ország lakossági beállítottságát vizsgáló kutatás alapján a németek hajlottak a legkevésbé a katonai erő alkalmazására. A lengyel válaszadók körében elterjedt vélemények azonban markánsan különböznek a fentiekétől: a lengyelek túlnyomó többsége (62%)⁹ gondolja úgy, hogy a Baltikumot ért esetleges orosz agresszió esetén katonailag támogatná a balti országokat. Mindössze a megkérdezettek egyötöde nyilatkozott úgy, hogy nem küldene segítséget a megtámadott államoknak (19%).

6 Katie SIMMONS, Bruce STOKES, Jacob POUSHTER: NATO Publics blame Russia for Ukrainian Crisis, but Reluctant to Provide Military Aid [online], 2015. 06. 10. Forrás: PewResearchCenter [2016. 04. 10.]

7 Uo.

8 Uo.

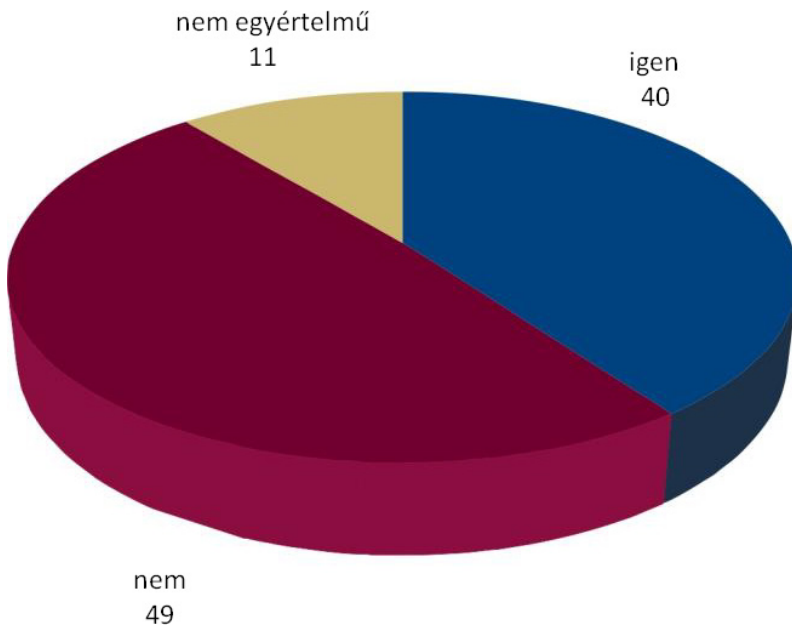
9 Lásd Aleksander FUKSIEWICZ, Agnieszka ŁADA: Grupa bałtycka. Polska, Litwa, Łotwa i Estonia [online], Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2015. Forrás: isp.org.pl [2016.04.10.]

Megoszló vélemények a NATO keleti szövetségeseinek területére tervezett bázisokkal kapcsolatban

Az egyik tervezett módszer a keleti NATO-tagállamok védelmének biztosítására (amely egyben megelőző jellegű is) az állandó NATO-katonai bázisok telepítése az érintett országok területére. Lengyel és balti politikusok szerint az állandó bázisok jelenléte megnövelné az országok lakosságának biztonságérzetét, mert ez Oroszország számára azt jelentené, hogy a szövetség kész megvédeni minden egyes NATO-tagállamot.

A német társadalom azonban megosztott abban a kérdésben, hogy épüljenek-e ilyen bázisok Lengyelország és a Baltikum területén. A válaszadók legnagyobb része (49%) ellenzi az elképzelést, viszont azok aránya sem sokkal kisebb, akik támogatják a bázisok építését (40%). Ebben az esetben – csakúgy, mint korábban – leginkább az orosz politikáról alkotott kép befolyásolja a válaszokat. Azok, akik Oroszország politikájában katonai fenyegetést látnak, nagyobb valószínűséggel értenek egyet NATO-bázisok építésével a keleti szövetségesek területén.

10. ábra: A lengyelek és a balti országokban élők úgy gondolják, hogy az állandó NATO katonai jelenlét növelné biztonságérzetüket és megvédené országukat egy lehetséges orosz támadástól. Mit gondol, a NATO-nak szükséges lenne állandó bázisokat telepítenie Kelet-Európába és a balti államokba? (%-ban)

Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2016

A nyugati országrészek lakói általánosságban inkább pártolják a bázisok létesítését (42%), mint a keletiek (33%). Ugyanakkor az iskolázottabb válaszadók között alacsonyabb a támogatók aránya. Ez a tendencia azért figyelemreméltó, mert az iskolai végzettségnek nincs hatása arra, hogy a válaszadó mennyire lát katonai veszélyforrást Oroszországban. Ugyanígy a NATO-szövetségesek védelmétől való elzárkózás sem függ az iskolai végzettségtől.

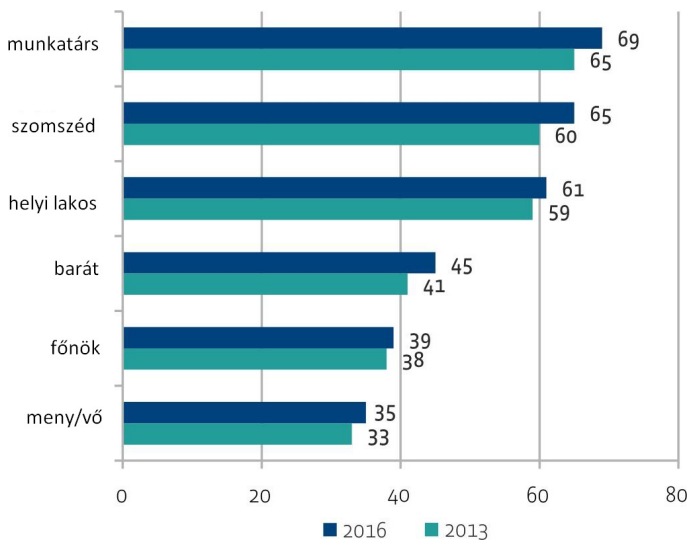
Az oroszok elfogadottsága különböző társadalmi szerepekben

Az orosz kormány politikájáról alkotott negatív kép ellenére a németeknek alapvetően pozitív véleményük van az oroszok társadalmukban betöltött helyéről. A legtöbb válaszadónak semmilyen kifogása sincs az ellen, hogy orosz származásúak Németországban vállaljanak munkát (69%), állandó lakhellyel rendelkezzenek (61%) vagy a szomszéd házába, lakásba költözzenek (65%).

Az oroszok kevésbé népszerűek viszont olyan társadalmi szerepekben, mint például barát (45%), főnök (39%), meny vagy vő (35%), olyan szerepekben tehát, amelyek személyesebbek, ennél fogva mélyebb érzelmi kapcsolatot és nagyobb bizalmat feltételeznek.

Az orosz emberek elfogadottsága bármely társadalmi szerepben a válaszadók iskolai végzettségével arányosan nő. E tekintetben az ország keleti és nyugati részén élők véleménye között nincs különbség. A 2013-as adatokkal összehasonlítva az elfogadottság mértéke valamennyivel növekedett. Az esetek többségében a változás a statisztikai hibahatáron (legfeljebb 3%) belül van, ezért nem minden esetben könnyű egyértelmű kijelentést tenni.

11. ábra: Elfogadna egy orosz származású embert a fent társadalmi szerepek valamelyikében? (pozitív válaszok, %-ban)

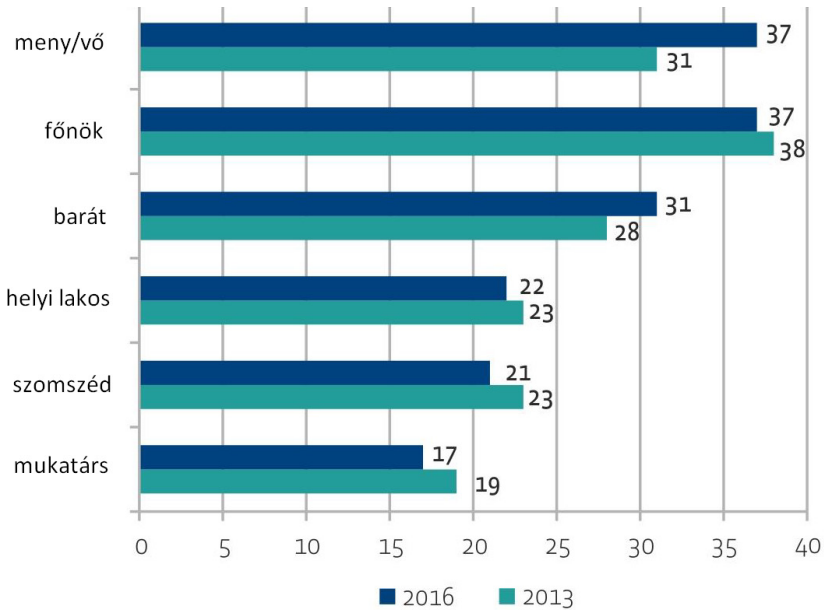

Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2013 és 2016

Az oroszok elfogadottsága a legtöbb társadalmi szerepben magasabb, mint az elutasítottságuk. Mindemelllett a válaszadók 20-30 százaléka nem fogadna el orosz származású embert különböző társadalmi szerepekben. A vizsgált nemzetek közül a németek között volt tapasztalható a legnagyobb mértékű elutasítás a gyermekük esetleges orosz nemzetiségűvel való házasságával vagy egy új, orosz származású főnökkel szemben. Azon németek aránya, akik ellenzik, hogy gyermekük orosz nemzetiségűvel házasodjon, magasabb, mint azoké, akik elfogadnák azt. Ez az érték a 2013-as adatokkal összehasonlítva statisztikailag szignifikáns növekedést mutat. A statisztikai elemzés kimutatta továbbá, hogy

azok, akik nem bíznak a Putyin által vezetett Oroszországban, inkább elutasítóbbak azzal szemben is, hogy orosz nemzetiségű családtagjuk legyen. Ennél fogva összegzésképpen elmondható, hogy a Putyin által képviselt politikai vezetés negatív megítélése ugyancsak hatással van az oroszokról kialakított képre is.

12. ábra: Elfogadna egy orosz származású embert a következő társadalmi szerepekben? (negatív válaszok, %-ban)

Forrás: Bertelsmann Stiftung/Institute of Public Affairs 2013 és 2016

Következtetések

A felmérés eredményeiből megállapítható, hogy a németek kritikusak a Vlagyimir Putyin vezette Oroszországgal, de több, az orosz politikához kapcsolódó lényeges kérdésről eltérő véleményen vannak. A teljes német lakosság válaszainak elemzéséből kimutatható, hogy nincs egy egységes minta, amely magyarázatot adna az Oroszországról alkotott különböző véleményekre.

Néhány kérdés megítélésében egyértelmű különbség van a keleti és nyugati országrészben élő németek között. Ezzel szemben az iskolai végzettségnek nincs számottevő hatása a német–orosz kapcsolatokról vagy a Putyin által vezetett Oroszország megbízhatóságáról alkotott képre. Az energiafüggőség, továbbá az orosz fenyegetettség érzete, valamint a balti államok és Lengyelország számára küldendő katonai segítség támogatása, illetve elutasítása sem függ az iskolázottság mértékétől. Hasonlóan nehéz bármiféle összefüggést találni a németek végzettsége és a különböző országokkal való együttműködés megítélése között. Mindazonáltal a magasabb végzettséggel rendelkező válaszadók nagyobb mértékben támogatták a Csehországgal, Japánnal, Hollandiával, Lengyelországgal, Oroszországgal és Kínával való kapcsolatok elmélyítését. A válaszadók életkorából sem lehet általános meg-

állapításokat levonni. Néhány esetben ugyanakkor meg lehet jegyezni, hogy a fiatalabb válaszadók nem tudtak egyértelműen válaszolni bizonyos kérdésekre. A közvélemény-kutatások esetében ez azonban normális jelenség.

Mint ahogyan már említettük, a keletnémetek jobban bíznak az orosz vezetésében: közülük a válaszadók 37%-ának volt pozitív véleménye Oroszország politikájáról. A nyugati országrészekben ez az arány mindössze 25%. A moszkvai vezetés politikájának támogatottsága vagy elutasíthatósága a megkérdezettek között független a kortól és az iskolai végzettségtől.

Összességében leszögezhető, hogy aki támogatja a jelenlegi orosz vezetést, ugyancsak nagyobb valószínűséggel van azon a véleményen, hogy Oroszország nem jelent fenyegetést Németország számára (84%, összehasonlítva a teljes népességre vetített 56%-al). Közülük 54%-ra tehető azok aránya, akik enyhítenék a szankciókat, míg ez az arány általánosan 27%. Ezzel összhangban a Putyint támogatók jobbára ellenzik a NATO-bázisok telepítését Kelet-Európába. Közöttük szintén nagyobb arányban vannak azok, akik a szíriai orosz beavatkozást inkább pozitívan (46%), mint negatívan (42%) ítélik meg. Továbbá ők azok, akik a Németország és az orosz energiaszektor közötti kölcsönös függést előnyösnek látják (89%).

Németországról sokan állítják, hogy összességében megértően áll Oroszországhoz („Russland-Versteher”).¹⁰ Ugyanakkor a felmérésből kiderült, hogy a teljes német lakosságon belül viszonylag alacsony azok aránya, akik következetesen „Russland-Versteher”-nek számítanak. Erre abból lehet következtetni, hogy csupán 13%-ban vannak jelen a németek között azok a válaszadók, akik mindamelllett, hogy megbízható partnerként tekintenek Oroszországra, enyhítenék a szankciókat, és nem látnak fenyegetést az orosz külpolitikában. Ha azokat a válaszadókat is figyelembe vesszük, akik a szíriai orosz beavatkozást pozitívan ítélik meg, a „Russland-Versteher” aránya a német társadalmon belül 8%-ra csökken.

A kutatás eredményei kimutatták, hogy a németek körülbelül kétharmada továbbra is inkább kritikusan viszonyul az orosz vezetéshez. Egyúttal – mint ahogyan az az oroszok német társadalmon belüli elfogadottságára irányuló válaszokból kivehető – a németek alapvetően különbséget tesznek Putyin személye, a rá jellemző vezetési stílus és az orosz emberek között.

A németek a múltbeli kapcsolatokról függetlenül ma alapjában véve elővigyázatosak vagy pesszimisták Oroszországgal szemben. A legtöbben tisztában vannak azzal, hogy Moszkva viszonya a Nyugattal veszélyeket is rejt magában. Ilyenek például az ország szíriai beavatkozása, a túl közeli energiaügyi kapcsolatok, az orosz–ukrán konfliktus vagy a lengyel és a balti országok félelme egy lehetséges orosz támadástól.

Jóllehet az elmúlt hónapokban a menekültválság miatt az oroszok ukrain beavatkozását kevesebben követik figyelemmel, a németek viszonylag mégis jól informáltak e tekintetben. Az orosz propagandának – habár jelen van Németországban – nincs számottevő hatása az Oroszországról kialakított képre. Ennek tükrében az oroszokkal, illetve Oroszországgal történő kommunikáció fejlesztése, különböző kapcsolattartó csatornák

¹⁰ A „Russland-Versteher” kifejezést – bár jelentős azok száma, akik problémásnak tartják – olyan emberekre értik, akik általában bármiféle kritika nélkül támogatják Oroszországot és az orosz kormány politikáját, valamint a két ország közötti gazdasági kapcsolatokat a szankciókat megelőző szintre szeretnék visszaállítani.

kiépítése lenne a legfontosabb. Mindez általában véve azért is fontos, hogy létrejöjjön egy kiegyensúlyozott kép Oroszországról a közvéleményben.¹¹

Jelen tanulmány bemutatta, hogy a legtöbb német a személyes kapcsolatok és a társadalom szintjén a putyini politika elfogadottságánál nagyobb mértékben viszonyul pozitívan az oroszokhoz, valamint azt, hogy a személyes interakciók kiépítésére nagyobb hangsúlyt kellene fektetni. Számos szervezet (német–orosz egyesületek és társaságok, diákcse-reprogramok és ösztöndíj-lehetőségek) nagyrészt helyi szinten biztosítanak mindehhez teret. Amíg ezek a szervezetek a propagandától függetlenül, a civil szféra képviselőiként tevékenykednek, megérdemlik a támogatást, hiszen az, hogy érdeklődnek Oroszország iránt, nem jelent egyet azzal, hogy szimpatizálnak is az általa képviselt politikával.

Mindezeket túl a tanulmány rámutat még egy fontos tényezőre: az orosz–német kapcsolatok negatív megítélése nem jelent egyben igényt arra, hogy Németország nagyobb mértékben forduljon az Egyesült Államok felé. Annak ellenére, hogy több mint kétszer annyian támogatják, hogy sokrétűbbek legyenek a kapcsolatok az Egyesült Államokkal, a transzatlanti kooperáció támogatottsága látványosan visszaesett az elmúlt felméréshez képest. Persze még mindig népszerűbb, mint az oroszokkal történő együttműködés.

A németek elsősorban továbbra is a nyugat-európai államokkal, kiemelten Franciaországgal és Hollandiával szélesítenék a kapcsolatokat. A Brexit körüli viták láthatóan nem befolyásolták nagymértékben az Egyesült Királyság népszerűségét, ezzel szemben az EU keleti tagállamai iránt érzett szimpátia megszenvedte az elmúlt időszak politikai történéseit: az oroszországi kapcsolatok negatív megítélésének mértékénél nagyobb arányban csökkent a kelet-európai országokról pozitívan nyilatkozók száma. Mindez ahhoz a következtetéshez vezethet, hogy a németek az Egyesült Államoktól és európai szövetségeseiktől többet várnak el, mint Oroszországtól vagy Ukrajnától. Ez továbbá bizonyítja, hogy a német közvélemény folyamatosan követi a gyorsan változó nemzetközi környezet eseményeit, és összességében a propaganda követése helyett képes több forrásból származó információk alapján tájékozódni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Frayed Partnership – German public opinion on Russia [online], Bertelsmann Stiftung – Instytut Spraw Publicznych, April 2016. Forrás: bertelsmann-stiftung.de [2016. 04. 10.]
- J. KUCHARCZYK, A. ŁADA, C. OCHMANN, Ł. WENERSKI: *Politics and Everyday Life. A German view of Poland and Russia*. Bertelsmann Stiftung – Institute of Public Affairs 2013.
- Jacek KUCHARCZYK, Agnieszka ŁADA, Gabriele SCHÖLER, Łukas WENERSKI: *Close together or far apart? Poles, Germans, and Russians on the Russia-Ukraine Crisis* [online], Institute of Public Affairs – Bertelsmann Stiftung, 2015. Forrás: bertelsmann-stiftung.de [2016. 04. 10.]
- Katie SIMMONS, Bruce STOKES, Jacob POUŠTER: *NATO Publics blame Russia for Ukrainian Crisis, but Reluctant to Provide Military Aid* [online], 2015. 06. 10. Forrás: PewResearchCenter [2016. 04. 10.]
- Aleksander FUKSIEWICZ, Agnieszka ŁADA: *Grupa bałtycka. Polska, Litwa, Łotwa i Estonia* [online], Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2015. Forrás: isp.org.pl [2016. 04. 10.]
- Georgi GOTEV: *Tiny EU task force set up to counter Russian Propaganda* [online], 2015. 08. 25. Forrás: EurActiv.com [2016. 04. 11.]

¹¹ Georgi GOTEV: *Tiny EU task force set up to counter Russian Propaganda* [online], 2015. 08. 25. Forrás: EurActiv.com [2016. 04. 11.]